

Capsa d'eines per al TFG del Grau d'Educació Social

Curs 2019-2020

Grup M9

Julio Rodríguez Rodríguez
julio.rodriguez.ro@ub.edu

<http://www.free-powerpoint-templates-design.com>

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

El que veureu a continuació és...

1. Abans de començar...
2. La perspectiva de gènere
3. Consideracions prèvies
4. Definició i característiques del TFG
5. El procés de la investigació
6. Alguns errors habituals
7. Estructura bàsica del TFG
8. El títol, el resum, les paraules clau i la introducció
9. Els objectius, el marc teòric i la recerca bibliogràfica
10. Quatre pinzellades bàsiques sobre metodologia
11. Consideracions ètiques
12. Anàlisi de dades, resultats, conclusions
13. Bibliografia consultada i annexos
14. La defensa del TFG

Abans de començar...

El que trobareu en aquesta presentació és un seguit d'**orientacions** que us poden ser útils per a l'elaboració del TFG. Serveix, doncs, per recordar breument algunes qüestions que heu treballat durant el grau, de manera que **el document** en si mateix **no substitueix cap bibliografia** del pla docent o altre text obligatori.

STOP!!

En finalitzar, hi ha una llista detallada de la bibliografia utilitzada perquè pugueu ampliar la informació resumida que aquí es presenta (hi ha també alguna altra referència molt específica que crec que us pot ser útil).

Molta sort a totes i tots!!

La perspectiva de gènere

La inclusió del gènere en l'àmbit acadèmic és una qüestió de justícia social, ja que “és important aprendre a interpretar les implicacions del sistema sexe-gènere en educació” (Rifà, 2018: p.11) per poder lluitar contra les desigualtats.

Recentment, les universitats catalanes han acordat la incorporació de la perspectiva de gènere en el redactat dels plans docents de les assignatures dels diferents graus.

Conscient d'aquesta necessitat, el document que us presento contempla la perspectiva de gènere a través de la utilització d'un llenguatge inclusiu i la selecció de bibliografia d'autores i autors especialistes en la temàtica abordada.

Material de treball per facilitar l'**escriptura inclusiva**

Meana, T. (2002). *Porque las palabras no se las lleva el viento. Por un uso no sexista de la lengua.* Ajuntament de Quart de Poblet. Recuperat de <https://dona.quartdepoblet.es/index.php/manual-del-lenguaje-no-sexista-porque-las-palabras-no-se-las-lleva-el-viento/>

Consideracions prèvies

El Treball Final de Grau (TFG) és un treball acadèmic, un estudi o investigació original i inèdit elaborat de forma individual per l'alumnat i supervisat per una figura docent que exerceix de tutora o tutor (Durán, Gómez i Sánchez, 2017). I com qualsevol altre treball acadèmic, persegueix dues finalitats diferenciades, encara que relacionades (Koval i Koval, 2015):

01

Conèixer l'origen, els fonaments, l'estructura, les condicions i els factors implicats en el fenomen a estudiar, així com el funcionament d'aquest, i

02

Solucionar problemes relacionats a la pràctica socioeducativa, en aquest cas

Què és el TFG?

“ha de ser un projecte orientat al desenvolupament d’una **recerca, una intervenció o una innovació en el camp professional**. Aquest treball representa (...) un element clau del currículum que segueix cada estudiant/a (...). A més, el TFG permet donar oportunitats a l’alumnat per al propi desenvolupament” (Mateo, Escofet, Martínez i Ventura, 2009: p. 29).

“l’estudiantat ha d’**integrar i aplicar** —amb criteri professional, creatiu i innovador— **les competències adquirides al llarg del grau**, incorporant-hi de noves, relacionades específicament amb el TFG (autonomia, iniciativa, posada en pràctica i desenvolupament dels coneixements, habilitats i estratègies adquirits anteriorment), així com donar solució eficient als problemes que derivin del mateix TFG” (Mateo, Escofet, Martínez i Ventura, 2009: p. 29).

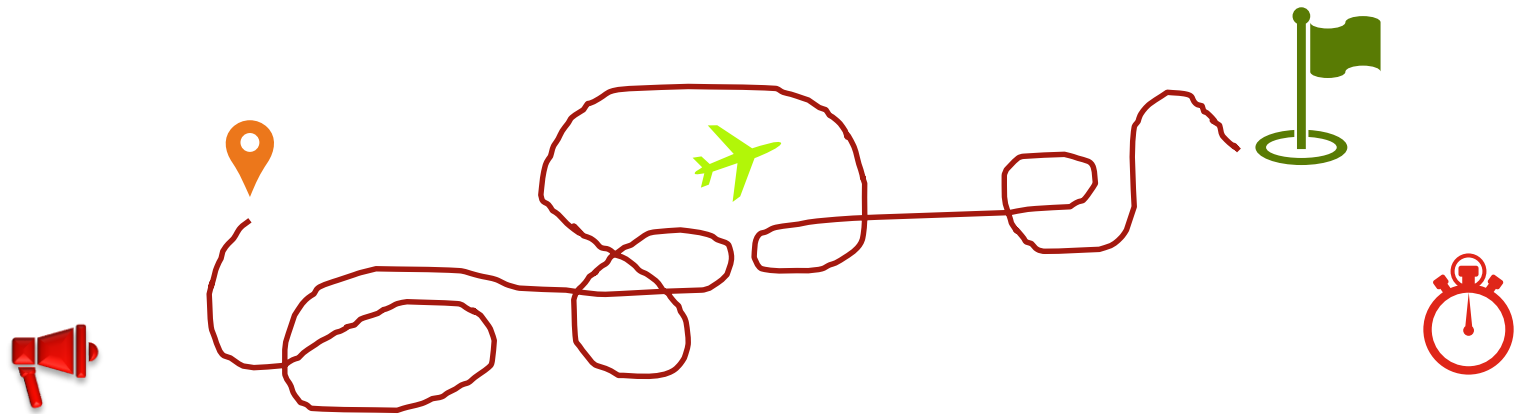
A la pràctica, el TFG pot ser...

*“**una gran oportunidad** para que cada estudiante experimente esta responsabilidad **de generar un conocimiento** pertinente, relevante y **que ayude a solucionar** problemas, a **crear** nuevos productos, materiales y recursos, a **desarrollar** pensamientos vivificadores, a **mejorar** algunos aspectos del saber, y proponer proyectos emprendedores e innovadores para la mejora social”* (Ferrer i García-Borés, 2012:p. 13)

El paper del professorat del TFG

En el TFG, **el professorat que tutoritza l'alumnat té l'encàrrec d'orientar, dinamitzar i facilitar l'aprenentatge**, tenint en compte que el TFG és un treball personal i autònom (Duran, Gómez i Sánchez, 2017).

Característiques clau del TFG

(segons Healey, 2011, citat per Ferrer i Soria, 2013)

1. S'inicia amb un interrogant o una problemàtica, que és tractada en profunditat,
2. Es pot abordar des de diferents perspectives (bibliogràfica, històrica, experimental...),
3. Està orientat a la interdisciplinarietat,
4. Utilitza fonts documentals i evidències científiques,
5. Està ubicat en un context, i es mostra modest davant les aportacions que pot fer,
6. Pensament crític present,
7. És una proposta innovadora, original i creativa
8. Té un disseny metodològic,
9. Aporta resultats, conclusions i recomanacions, i
10. Es presenta de forma efectiva

<http://www.lde-studentsuccess.com/news/ten-key-characteristics-of-final-year-undergraduate-dissertations-and-projects-please-react>

Grosso modo, el TFG

És sustentat en un **marc teòric**, elaborat a partir de plantejaments teòrics i evidències científiques

Planteja uns **interrogants** en relació amb un tema; estableix uns objectius generals i específics a assolir

Describeu la **metodologia**, el mètode i les estratègies de recollida de la informació

Ha de **seguir unes pautes formals**, que venen donades a partir dels diferents plantejaments epistemològics

S'obtenen uns **resultats** i, amb la discussió d'aquests, les **conclusions** finals de l'estudi

(Koval i Koval, 2015)

Important!!!!

“Es fundamental que el tema resulte motivador y de interés para el estudiante, ya que una investigación de estas características requerirá mucho tiempo y esfuerzo”
(Durán, Gómez i Sánchez, 2017: p.12)

Efectivament, **el TFG no es un treball que es pugui fer en “unes estones mortes”**. La seva elaboració demana que l'alumnat estigui molt motivat amb la temàtica. Durant les diferents assignatures o inclús les pràctiques externes, hi ha molts tòpics que han pogut despertar la curiositat. Els interessos personals en relació amb un tema també són una bona font d'inspiració i motivació.

Escollir una temàtica poc atraient pot desmotivar l'alumnat, tenint en compte les hores i la implicació que requereix aquesta tasca. Una elecció poc encertada pot condicionar el resultat final del treball, i la seva avaluació.

Once upon a time...

Un interrogant, una incertesa o qualsevol buit de coneixement en relació amb un fenomen serveix com a punt de partida per a elaborar una pregunta d'investigació.

També cal tenir present que en una (qualsevol) investigació s'acostuma a anar cap a endavant i cap enrere, segons les noves aportacions que vagin apareixent (**pot ser necessari redefinir els problemes, reformular les hipòtesis i revisar el plantejament inicial** (Sabariego i Bisquerra, 2004).

Això no desmereix que aquest procés hagi de ser **unitari i coherent** (com es mostra en la imatge següent)

El procés de la investigació

Alguns errors habituals en els TFG

- Incoherència títol-problemes-objectius
- Revisió bibliogràfica incompleta
- Plantejament teòric superficial
- Marc conceptual incomplet
- Conclusions sense relació amb els objectius
- Manca de verificació de les hipòtesis

I en relació amb els aspectes formals, alguns errors habituals són:

- Paràfrasis incorrectes.
- Termes imprecisos
- Frases llargues o “buides”
- Manca de divisions / excés de seccions
- Excessives cites literals
- Manca d'aportacions personals

(Arias, 2006)

Estructura del TFG

L'estructura bàsica del treball pot ser aquesta, encara que hi ha diferències segons el tipus de TFG triat (**reviseu**, doncs, **el document que hi ha al campus virtual**)

- Portada
- Índex
- Resum (castellà/català i anglès)
- Introducció i justificació
- Objectius (generals i específics)
- Marc teòric i conceptual
- Metodologia (diferent segons el tipus de TFG)
- Resultats
- Conclusions
- Bibliografia
- Annexos

<https://campusvirtual.ub.edu/mod/resource/view.php?id=900558>

Recordeu que **al campus hi ha un document amb l'estructura i els criteris bàsics i complementaris que ha de complir el vostre TFG**, detallat en funció del tipus de treball que proposeu.

Criteris bàsics i complementaris

El document diferencia entre:

- Criteris **Bàsics** (CB): aquells que ha de contenir qualsevol TFG, i
- Criteris **Complementaris** (CC): aquells que atorguen qualitat al treball

Reviseu-los per a cadascun dels apartats del treball

Aquests criteris **serveixen per a l'avaluació que fa el professorat** però també per a un exercici d'autoavaluació que fa l'alumnat

El document està disponible al moodle, en el link
<https://campusvirtual.ub.edu/mod/resource/view.php?id=900558>

Criteris bàsics i complementaris

Per
exemple:

ASPECTES GENERALS

CB- Compleix l'extensió entre 40 i 60 pàgines (suggeriment: resum, introducció i objectius: 6 pàgines, marc conceptual i contextual: 15/18 pàgines, metodologia: 15/18 pàgines, conclusions: 4 pàgines i bibliografia: 2 pàgines)

CB- Segueix les indicacions de format: lletra 12 i interlineat 1,5

CB- Inclou paginació

CB- Està imprès a doble pàgina

CB- Segueix normes ortogràfiques

CB- Redacta de manera clara: pensa en el lector, fil conductor, temps verbals...

CB- Té cura del disseny i estètica

A mi m'agrada més fer-ho a lletra 14, puc? Doncs, sembla que no, que ha de ser 12

Alerta amb les faltes d'ortografia...

El redactat és important per entendre bé què voleu dir
etc.

El document està disponible al moodle, en el link

<https://campusvirtual.ub.edu/mod/resource/view.php?id=900558>

Tipologia de TFG

Ja heu vist l'estructura bàsica del TFG. Hi ha algunes diferències, especialment en el bloc Metodologia, segons el tipus de TFG triat

Recerca/investigació (de caràcter empíric, teòric, històric...)

- CB- Inclou justificació
- CB- Consideracions ètiques
- CC- Antecedents sobre la temàtica d'estudi
- CB- Incorpora fonamentació metodològica coherent i justificada
- CB- Inclou objectius i preguntes de recerca
- CB- Detalla fases de la recerca: planificació, anàlisi...
- CB- Presenta tècniques i instruments de recollida d'informació: objectius, guions...
- CB- Caracteritza la mostra, participants y entrada a l'escenari
- CB- Analitza de dades y resultats obtinguts
- CB- Tanca amb conclusions

Emprenedoria/innovació

- CB- Inclou títol del projecte
- CB- Inclou breu descripció, definició o resum
- CB- Explicita les necessitats o situacions a les que respon
- CB- Consideracions ètiques
- CB- Formula els objectius del projecte (no confondre amb els del TFG)
- CB- Fonamenta: adequació al context, elements afavoridors de la innovació o empenedoria que es faci...
- CB- Explicita el disseny de la innovació o empenedoria: accions, organització, recursos...
- CB- Proposa sistema d'avaluació
- CB- Té en compte aspectes de sostenibilitat o permanència de la innovació
- CB- Apunta els beneficis esperats del projecte i novetats que aporta

Creació/producció

- CB- Inclou títol del projecte
- CB- Inclou breu descripció, definició o resum
- CB- Detalla fases en el procés de creació i producció
- CB- Inclou diagnòstic/justificació de necessitats
- CB- Consideracions ètiques
- CB- Formula la finalitat i els objectius del projecte (no confondre amb els del TFG)
- CB- Presenta la proposta amb tots els continguts propis: accions/activitats, temporització, recursos necessaris (depenent de la seva extensió, en aquest punt es pot explicar la seva estructura i continguts, i adjuntar la proposta completa com a annex)
- CB- Resulta una proposta ajustada, viable, factible segons la seva presentació
- CC- Ha estat validada: bé sigui amb entitats, experts, o a través de la seva implementació en un grup...

El document està disponible al moodle, en el link

<https://campusvirtual.ub.edu/mod/resource/view.php?id=900558>

Alguna bibliografia (orientativa, per començar...)

Sobre metodologia de recerca i tècniques d'investigació, són recomanables, entre d'altres:

- Álvarez, A.C. i Álvarez, C. (2014). *Métodos en la investigación educativa*. México: Horizontes Educativos.
- Ander-Egg, E. (2011). *Aprender a investigar*. Córdoba: Brujas.
- Bisquerra, R. (coord.) (2009). (2a edició). *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla.
- Fàbregues, S., Meneses, J., Rodríguez-Gómez, D. i Paré, M.H. (2016). *Técnicas de investigación social y educativa*. Barcelona: UOC.
- Fernández-Ballesteros, R. (dir.) (2014). *Evaluación psicológica. Conceptos, métodos y estudio de casos*. Madrid: Pirámide.
- Flick, U. (2007). *Introducción a la investigación cualitativa*. Madrid: Morata.
- Gibbs, G. (2012). *El análisis de datos cualitativos en investigación cualitativa*. Madrid: Morata.
- Gordo, A. i Serrano, A. (coords.) (2008). *Estrategias y prácticas cualitativas de investigación social*. Madrid: Pearson Educación.
- Hernández-Sampieri, R., Fernández, C. i Baptista, P. (2014). *Metodología de la investigación*. México: McGraw-Hill.
- Sandín, M.P. (2003). *Investigación cualitativa en educación. Fundamentos y tradiciones*. Madrid: McGraw-Hill.

Alguna bibliografia bàsica orientativa per començar...

Per a l'elaboració de projectes d'intervenció socioeducativa, són recomanables, entre d'altres:

Ander-Egg, E. i Aguilar, M.J. (2005). *Cómo elaborar un proyecto*. Buenos Aires: Lumen.

Casado, D. (2009). *Evaluación de necesidades sociales*. Barcelona: Ivàlua.

Forés, A., Giné, F. i Parcerisa, A. (2010). *La educación social. Una mirada didáctica*. Barcelona: Graó.

Llena, M.A., Parcerisa, A. i Úcar, X. (2009). *10 ideas clave. La acción comunitaria*. Barcelona: Grao.

Parcerisa, A. (1999). *Didáctica en la educación social*. Barcelona: Graó.

Parcerisa, A. et al. (2010). *Materiales y recursos didácticos en contextos comunitarios*. Barcelona: Graó.

Parcerisa, A. et al. (2003). *Planificación y análisis de la práctica educativa*. Barcelona: Graó.

Perea, O.D. (coord.) (2010). *Guía de Evaluación de Programas y Proyectos Sociales*. Madrid: Plataforma de ONG de Acción Social.

Pérez Serrano, G. (2016). *Diseño de proyectos sociales. Aplicaciones prácticas para su planificación, gestión y evaluación*. Madrid: Narcea.

El títol del TFG

- És el nom del treball
- L'identifica i informa sobre el contingut
- És un pont entre el lector i el treball
- Ha de ser precís i complert
- Ha de presentar la idea principal (no cal un títol genèric). Millor evitar les abreviatures, l'argot...
- L'ordre de les paraules és important
- El redactat final ha de reflectir la temàtica
- Es recomana que inclogui el tema i, almenys, dos elements més: mètode, dades específiques, resultats o conclusions

(Arbey i Sánchez, 2011; Bell, 2002; Contreras i Ochoa, 2010; Day, 2005)

Per triar el títol del TFG...

Recomanacions (Arbey i Sánchez , 2011; Day, 2005):

- Fer un llistat de títols possibles
- Triar-ne un
- Hauria d'estar redactat en format d'acció
- Ha d'incloure les paraules significatives (totes les paraules s'han d'escollir amb cura)
- Evitar paraules difícils o abreviatures
- Evitar “Una investigació...” o “Un estudi...”

Exemple de títols (propostes) en els TFG

Experiències com a professionals LGTBI amb infants i joves tutelats/es (Pors internes i possibilitats)
Los estereotipos de los trastornos mentales en las noticias digitales
"Viu l'esport" (resiliència i discapacitat intel·lectual.)

- El sistema de protecció a la infància és realment protector de l'infant?
- Sistema de protecció a la infància s'oblida de protegir a l'infant
- El sistema de protecció a la infància vist amb ulls de desprotecció.

Fracaso Escolar. Experiències de joves de origen migrante participants ISL
DES salesians
Mariano

1 Els espais familiars: dispositius per a l'atenció integral per a famílies amb infants a càrrec, en situacions de vulnerabilitat.

2 Els espais familiars per a la prevenció i reversió de les situacions de risc en la infància, permetent d'una at. intg. a les famílies.

L'Higienisme en el sistema de protecció a la infància: categoritzant l'estigma.

Mirame, ¿qué ves? Percepción social de las personas con trastorno mental en Sant Boi de L.

Mares adolescents en centres tutelats

Projectes socioeducatius a Catalunya amb una mirada antiespista

El resum

El **resum** és “un discurs o escrit que exposa breument els punts essencials d’altres escrits o discursos, o que informa succintament sobre esdeveniments”, i resumir és “reduir a termes breus, condensar allò que ha estat dit o escrit” (Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans, 2017).

La funció del resum és presentar el contingut d’un document de forma abreujada i precisa. Generalment, es segueix la seqüència IMRC: introducció, metodologia, resultats, discussió i conclusions, donant compte d’allò més essencial perquè el lector tingui una idea bàsica del treball que es presenta.

I no hi ha un tipus únic de resum...

(Arbey i Sánchez, 2011; Bell, 2002; Day, 2005)

El resum: seqüència IMRC

Introducció

El plantejament del problema, informació sobre els antecedents, els objectius i el tipus d'investigació.

Metodologia

El disseny metodològic, els mètodes utilitzats, els instruments de recollida de dades, i les persones participants.

Conclusions

Avaluant els resultats, elaborant una explicació per als resultats, i plantejant qüestions obertes i possibles aplicacions.

Resultats

Les dades més rellevants.

(Arbey i Sánchez, 2011; Bell, 2002; Day, 2005)

Recomanacions per redactar el resum

- Evitar repetit el títol del treball
- Reflectir l'estructura del treball
- Comprensible per ell mateix
- Evitar cites, referències o exemples
- Presentar només allò que es pot trobar després en el treball
- Evitar el redactat en primera persona
- Ometre informació innecessària

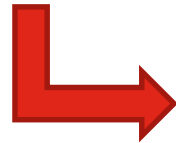
(Arbey i Sánchez, 2011; Bell, 2002)

Les paraules clau

- ✓ Són els termes més importants
- ✓ Entre 3-5, 4-8 o 3-10, segons les autores i els autors
- ✓ S'ordenen alfabèticament
- ✓ Organitzen el tema d'estudi en blocs
- ✓ Faciliten la recerca bibliogràfica
- ✓ Consultar tesaurs, paraules sinònims i termes propers

<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/126567>

(Bell, 2002; Durán, Gómez i Sánchez, 2017)

La introducció (I)

“text introductori inicial gràcies al qual el lector pot conèixer les principals línies de que consta un treball (...) Es tracta d’una **primera fotografia, amb els detalls més rellevants**, del que amb posterioritat es descriurà en cadascun dels apartats del redactat” (Rodríguez i Llanes, 2013: p. 22).

En el seu inici, la introducció ha de ser provisional, fins a la finalització del treball, quan es fa l’última revisió i els retocs necessaris.

La introducció (II)

Ha de **captar l'atenció** del lector, i **assenyalar els antecedents** o estudis previs **més rellevants** de la temàtica, des del més general al més específic. Descriure el **context de partida** i les **necessitats detectades** o la **justificació de la investigació** (per què val la pena fer aquest treball, tant per les seva importància, com per les aportacions teòriques i pràctiques). Ha de **recollir els objectius**, així com **la metodologia, els mètodes i les estratègies de recollida de dades** i el **tipus d'anàlisi de dades** que es portarà a terme (Arbey i Sánchez, 2011; Arias, 2006; Day, 2005; Rodríguez i Llanes, 2013).

Hi ha qui considera que el primer paràgraf de la introducció ha d'explicar allò que se sap del tema, tenint en compte que aquest primer bloc inclou totes les paraules del títol. El segon paràgraf ha de donar compte del que no sabem, i per últim, què es pretén saber amb l'estudi (Contreras y Ochoa, 2010).

Es recomana evitar la descripció de la literatura revisada, la presentació dels autors i la còpia literal d'aquelles informacions que apareixeran després en el cos del treball.

Els objectius (I)

Els objectius **són les metes que formula l'investigador o la investigadora** al voltant d'aquell tema que vol conèixer.

Els objectius generals assenyalen el que es vol aconseguir amb l'estudi que es porta a terme; els objectius específics desgranen les diferents perspectives que engloben el problema d'investigació.

Es recomana, davant el dubte, preguntar-se si el contingut dels objectius específics guarda relació amb els objectius generals. També interrogar-se al voltant de la conveniència d'aquests objectius específics per aconseguir l'objectiu general.

Heu de redactar-se en infinitiu (“identificar”, “mesurar”, “comparar”...).

Els objectius han de poder ser assolibles amb el treball que es porta a terme.

(Arias, 2006; Durán, Gómez i Sánchez, 2017; Koval i Koval, 2015)

Els objectius (II): la taxonomia de Bloom

La taxonomia de Bloom (1971) és un intent d'assegurar una classificació estandarditzada de les finalitats educatives mitjançant la utilització d'un vocabulari precís.

Sovint, en l'àmbit educatiu, el vocabulari es torna difícil en la seva concreció, o resulta poc concret o fins i tot ambigu.

Aquesta classificació és un intent per facilitar la redacció dels objectius educatius.

<https://gesvin.wordpress.com/2016/04/16/taxonomia-de-bloom-habilidades-objetivos-y-verbos-infografia/>

<https://www.pinterest.es/pin/426716133439269765/>

Els objectius (III)

Un exemple dels verbs que es poden utilitzar seria (Bloom, 1971):

Coneixement	Comprensió	Aplicació	Anàlisi	Síntesi	Avaluació
Designar	Codificar	Resoldre	Inferir	Descobrir	Comparar
Identificar	Convertir	Aplicar	Descomposar	Relatar	Avaluar
Definir	Parafrasejar	Relacionar	Determinar	Reconstruir	Qualificar
Descobrir	Sintetitzar	Manipular	Seleccionar	Organizar	Justificar
Mencionar	Relacionar	Produir	Enunciar	Produir	Categoritzar
Nnumerar	Il·lustrar	Usar	Fraccionar	Narrar	Contrastar
Exemplificar	Generalitzar	Provar	Separar	Categoritzar	Apreciar
Reproducir	Deduir	Preparar	Diferenciar	Crear	Criticar
Selecionar	Resumir	Utilitzar	Analitzar	Planificar	Basar
Enunciar	Distingir	Calcular	Especificar	Sintetitzar	Jutjar
Especificar	Organitzar	Modificar	Distingir	Demostrar	Fonamentar
Explicar	Interpretar	Operar	Identificar	Modificar	Estimar
Detallar	Identificar	Demostrar	Descriure	Compilar	Concloure
Mostrar	Definir	Determinar	Discriminar	Dissenyar	Demostrar
Exposar	Exemplificar	Distingir	Explicar	Determinar	
	Exposar	Discriminar	Designar	Concebre	
		Explicar			

El marc teòric: breu apunt

El marc teòric recull un seguit de **conceptes i teories** amb diversos nivells de complexitat i abstracció que, **organitzats i combinats entre si**, orienten la manera en que els investigadors i les investigadores donen compte dels fenòmens que estudien (Sautu, Boniolo, Dalle i Elbert, 2005).

Quan es parla d'elaborar un marc teòric, s'està fent referencia a l'estudi de les teories, les investigacions i aquells antecedents **que la comunitat científica considera rellevants** per enquadrar i fonamentar la investigació (Sabariego i Bisquerra, 2004).

El marc teòric no és, per tant, un recull de definicions i conceptes, sinó que **és un conjunt d'informacions, organitzat i coherent**

El marc teòric: breu apunt

En l'elecció del marc teòric intervé el posicionament epistemològic de l'investigador i la investigadora, la seva concepció del món i la manera d'entendre'l, cosa que inevitablement produeix un cert esbiaix en l'aprehensió del fenomen d'estudi.

Per a l'elaboració d'aquest marc, l'alumnat haurà de cercar i seleccionar la bibliografia existent (però no qualsevol bibliografia...).

Cal tenir present, també, que aquest fonament condiciona en gran mesura l'aproximació metodològica amb que s'abordarà la investigació.

(Koval i Koval, 2015)

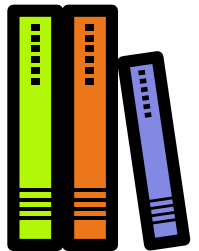
Recerca bibliogràfica (I)

Per elaborar aquest marc teòric cal fer una **revisió de la literatura científica** existent relacionada aquella temàtica que volem estudiar, i també per conèixer l'estat de la qüestió.

Hem dit “literatura científica”? Sí, aquell coneixement fonamentat en el mètode científic. Hi ha continguts respectables i valuosos però... no són informació científica!! (cal estar atents a la qualitat de les autores i autors, de les revistes...)

Per què usar informació científica?

- Facilita l'assimilació del coneixement científic de forma activa.
- Fonamenta la formació i aprenentatge continuat.
- Proporciona una cultura de treball i l'excel·lència en aquella tasca

(Durán, Gómez i Sánchez, 2017; Martínez, 2016)

Recerca bibliogràfica (II)

Per a Sancho (2014), hi ha una sèrie d'**errors habituals** a l'hora de portar a terme aquesta revisió bibliogràfica:

- Deixar la revisió bibliogràfica per al final.
- No utilitzar bibliografia acadèmica o professional.
- Fer una tria incorrecta de la bibliografia.
- Triar la bibliografia sense un objectiu clar.
- Fer una revisió poc sistematitzada.

Es tracta de cercar la millor i més rellevant informació per a la investigació que es porta a terme. Per a Bell (2002) cal tenir **uns mínims criteris** per a fer la cerca:

- Abast temporal de la recerca (els últims 5-10 anys?)
- Àmbit geogràfic de les publicacions
- Tipus de documents (articles d'investigació, llibres...)
- Idioma de les publicacions

Recerca bibliogràfica (III)

La revisió de la literatura científica consta de tres etapes (Sabariego i Bisquerra, 2005):

- Detecció de la bibliografia
 - Fonts primàries: llibres específics, articles de revistes especialitzades, tesis doctorals...
 - Fonts secundàries: manuals, enciclopèdies, monografies...
 - Fonts terciàries: pàgines web d'experts, associacions professionals...

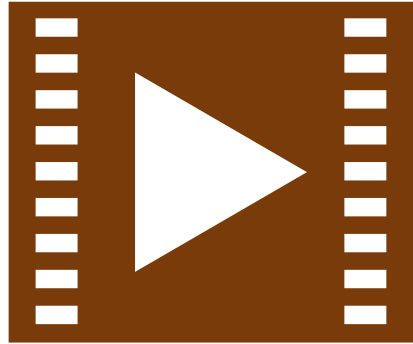
Es recomana la consulta de les fonts secundàries i terciàries en els primers moments de la revisió bibliogràfica.

- Obtenció de les evidències trobades: localitzar el material, en suport físic i digital. Seleccionar les troballes segons actualitat (temps) i rellevància.
- Consulta de la literatura: lectura i extracció de dades i idees necessàries. Convé ser crítics per valorar-les, i assenyalar aportacions i limitacions. Atenció: prendre notes i diferenciar-les de les pròpies opinions.

Per a Martínez (2016), la idea és trobar la informació científica, avaluar-la críticament per veure la seva qualitat, i utilitzar-la “*de forma inteligente, honrada y creativa, para aprender e innovar*” (p.13).

Recerca bibliogràfica (IV)

A continuació un vídeo que exemplifica el procés de recerca documental

<https://youtu.be/I5a7LbtKHug>

Aquí podeu veure una infografia dels portals i cercadors acadèmics

<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/137197/1/Portals%20i%20cercadors%20acad%c3%a8mics.pdf>

Recerca bibliogràfica (V): per saber més

ERIC és una base de dades especialitzada en educació. Per saber més sobre com utilitzar-la:

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/118709/1/ERIC_guiaus_122017.pdf

Dialnet és un servei de resums de revistes electròniques molt útil per trobar recursos en espanyol d'educació, ciències socials, humanitats... Per saber més sobre com utilitzar-la:

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/141883/1/Dialnet_guiaus_102019.pdf

Psicodoc és una base de dades bibliogràfica especialitzada en psicologia i disciplines afins.

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/142337/1/Psicodoc_guia_102019.pdf

PsycINFO és una base de dades especialitzada en psicologia, psiquiatria, ciències de la salut i ciències socials creada per l'Associació Americana de Psicologia (APA). Per saber més sobre com utilitzar-la:

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/117748/1/PsycINFO_guiaus_112017.pdf

Com buscar documents (llibres, revistes, DVD, etc.) al **Catàleg de les biblioteques del CRAI**? [vídeo].

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/132226/4/Cercabib_042019.mp4

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/123275/4/CERCABIB_sessio_webex_270618.pdf

Web of Science és un portal de recursos bibliogràfics, on trobem el *Web of Science Core Collection* que és l'índex de citacions per excel·lència. Per saber més sobre com utilitzar-lo:

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/113538/4/WoS_guia_082018.pdf

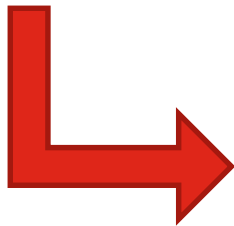
Per actualitzar la informació que tenim sobre **com funciona la biblioteca de Mundet**, aquest enllaç

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/124838/7/Mundet_coneixer_esp_092019.pdf

Com gestionar les referències bibliogràfiques

Per gestionar les referències bibliogràfiques (que heu de fer-ho ja en començar a escriure...), podeu procedir de forma tradicional/artesana (és a dir, a mà, anotant totes les referències), o bé ajudar-vos amb algun dels gestors disponibles.

<https://www.mendeley.com>

<https://www.zotero.org/>

<https://www.endnote.com/>

Aquí teniu una guia útil sobre les principals aplicacions

Varón, C.M. (2017). *Gestores bibliográficos: recomendaciones para su aprovechamiento en la academia*. Medellín: Journals&Authors. Recuperat de <http://jasolutions.com.co/wp-content/uploads/2017/04/GetoresBibliograficos.pdf>

Sobre Mendeley, aquesta guia del CRAI Mundet

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/120928/16/Mendeley_guiaus_092019.pdf

QUATRE PINZELADES BÀSIQUES SOBRE METODOLOGIA...

(que ja sabeu, és només per “refrescar” la memòria!!)

I no substitueix la cerca d'informació en bibliografia especialitzada...)

El procés de la investigació

- Inicialment hem escollit una **temàtica educativa** (ex. educació emocional a l'aula ordinària, educació per a la salut en joves, mètodes d'aprenentatge en educació d'adults, processos de formació per a parelles adoptants, clima laboral en centres d'acció educativa, necessitats formatives dels monitors d'activitats de lleure...)
- Ens plantejem com a finalitat de la investigació **explicar, relacionar i predir** el comportament de les variables que estudiem (paradigma quantitatiu), o bé **comprendre** els fenòmens del nostre interès (paradigma qualitatiu), o **canviar i transformar** la realitat educativa (paradigma sociocrític)
- I en coherència amb la finalitat de la nostra investigació, elaborem el **disseny** de la mateixa (hipòtesis/problemes; metodologia, mètodes i tècniques de recollida de la informació) que ens permeti posteriorment recollir la informació, analitzar les dades i poder elaborar unes conclusions.

(Sabariego, 2004; Sabariego y Bisquerra, 2004)

El procés de la investigació

Paradigma positivista o quantitatiu

Aspira a **descobrir lleis** que regeixen els fenòmens educatius i **elaborar teories científiques** que guiïn l'acció educativa.

Paradigma interpretatiu o qualitatiu

Comprensió i interpretació de la realitat educativa des dels significats de les persones implicades i estudia les seves creences, intencions, motivacions i altres característiques no observables ni susceptibles d'experimentació.

Paradigma crític o sociocrític

Introdueix la ideologia i l'autoreflexió crítica; **vol transformar les relacions socials**, emancipar i alliberar les persones

(Abero, Beradi, Capocasale, García i Rojas, 2015; Sabariego, 2004; Sabariego y Bisquerra, 2004)

Recordeu que...

Aquest pla o estratègia, que és el disseny de la investigació, té característiques particulars o específiques segons sigui una investigació quantitativa o qualitativa

QUANTITATIVA	QUALITATIVA
El disseny és clau per validar o refutar les hipòtesis, indica:	El disseny té un caràcter flexible i adaptatiu al context, centrat més en:
- Grups de subjectes a estudiar	- Accedir a l'escenari i
- Assignació dels subjectes als grups	- Què fer un cop s'accedeix a l'escenari
- Control de les variables a estudiar	- Aconseguir la participació de les persones participants
- Anàlisi estadístic a realitzar	- L'obtenció de la informació

(Sabariego, 2004; Sabariego y Bisquerra, 2004)

Recordeu que...

Cal concretar la manera pràctica en què donarem resposta als interrogants que planteja la nostra investigació.

La investigació es fa unes preguntes o planteja unes hipòtesis i pretén arribar als objectius que es proposa. Això requereix elaborar un pla o estratègia específica per tal d'obtenir la informació que ens cal, per tal de donar resposta als problemes o interrogants, i complir els objectius plantejats. Aquest pla és el que es coneix com el **disseny** de la investigació.

“en el diseño metodológico se declaran los pasos que seran llevados a cabo durante el ejercicio fáctico de la investigación, con el fin último de que pueda demostrarse, de forma válida y fiable, la veracidad de las afirmacions que se pretenden sostener” (Koval i Koval, 2015: p.28)

Metodologia

Mètode

Tècniques de recollida de la informació

Alerta amb la terminologia perquè són conceptes relacionats però no sinònims.

- La **metodologia** és la manera de realitzar la investigació, la manera d'enfocar els problemes i buscar respostes. Inclou:
 - La descripció i justificació del mètode, disseny, obtenció i anàlisi de la informació, així com dels canvis que es van produint
 - L'adequació del problema o objectius de la investigació
- El **mètode** és el procediment o conjunt de passos successius per arribar als objectius de la investigació. Té un caràcter regular, sistemàtic, explícit i racional.
- La **tècnica** és el conjunt de procediments d'actuació concrets i particulars, associats a les diferents fases del mètode científic. Té un caràcter operatiu, pràctic i concret

Aquest apartat ha de redactar-se de forma molt acurada per defensar l'elecció dels mètodes i les tècniques seleccionades per l'investigador o la investigadora.

(Day, 2005; Sabariego, 2004; Sabariego y Bisquerra, 2004)

Mètodes qualitatius

TIPUS DE MÈTODE	OBJECTIU DEL MÈTODE
FENOMENOLÒGICA	Descriure el significat de l'experiència des de la perspectiva de qui ho ha viscut
ETNOMETODOLOGIA	Comprendre els diferents mètodes o regles mitjançant els quals les persones es mouen en la vida quotidiana
INTERACCIONISME SIMBÒLIC	Descobrir els processos d'interpretació per comprendre els significats de les accions humanes
NARRATIVO-BIOGRÀFICA	Comprendre les formes qualitativament distintes en que les persones perceben i comprenen la realitat.
TEORIA FONAMENTADA	Pretenen generar o descobrir una teoria a partir de l'anàlisi de la relació entre una situació i el seu context
ETNOGRAFIA	Comprendre per què una determinada conducta té lloc i sota quines circumstàncies social i cultural
ESTUDI DE CASOS	Estudio en profunditat d'un individu, grup o fenomen

(Abero, Beradi, Capocasale, García i Rojas, 2015;Sabariego, Massot i Dorio, 2004)

És només una petita idea de cada mètode. Llegiu més per justificar adequadament i tècnicament la vostra elecció

Variables - Dimensions

Una variable és **una característica, una propietat** del fenomen a estudiar, que **pot expressar-se en categories** (sexe, estat civil...) o bé **adquirir diferents valors** (edat, número de fills...) (Reguant i Martínez-Olmo, 2014; Sabariego, 2004).

Ex: L'administració de metilfenidato augmenta el grau de concentració de l'alumnat amb TDAH

- Fàrmac
- Concentració (de l'alumnat)

Ex: Detectar els elements de resiliència que les persones identifiquen en el transit de la salut a la malaltia i de la malaltia a la salut.

- Dimensió de competències (autoestima, sentit de l'humor, estratègies d'afrontament...)
- Dimensió transcendent (significació de la malaltia, sentit de la vida...)
- Dimensió relacional (vincles afectius, clima familiar...)

Reguant, M. i Martínez-Olmo, F. (2014). *Operacionalización de conceptos/variables*. Barcelona: Dipòsit Digital de la UB. Disponible a

<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/57883/1/Indicadores-Repositorio.pdf>

Les hipòtesis

Una hipòtesi és una afirmació no verificada que vol donar resposta a la pregunta d'investigació.

Formulen relacions entre variables independents i les variables dependents.

Han d'estar fonamentades en elements teòrics, amb coherència amb les evidències científiques que s'han cercat.

Ex: Les estratègies anti-rumors *disminueixen* les percepcions distorsionades de la població autòctona envers la ciutadania immigrant

Els estudis qualitatius de caràcter exploratori o descriptiu poden obviar la formulació d'hipòtesis.

(Koval i Koval, 2015; Sabariego, 2004)

Muestreig no-probabilístic

- Mostreig **causal (o per accessibilitat)**: El criteri de selecció dels individus depèn de la possibilitat d'accedir a ells. El més freqüent en investigació educativa i ciències socials

Solen ser persones que o trobem pel carrer o a la sortida del metro, també els voluntaris que participen per iniciativa pròpia...
- Mostreig **intencional**: S'escullen els individus que es creu que són representatius de la població, o a vegades es seleccionen persones expertes (informants clau) en el tema de la investigació
- Mostreig **per quotes**: Consisteix en fixar unes quotes, on cada quota conté un nombre d'individus que compleixen una sèrie de condicions (edat, gènere, estat civil, ...)
- Mostreig de **bola de neu**: Es localitzen uns informants que condueixen a uns altres, i aquests a uns altres. Acostuma a donar-se amb col·lectius als quals resulta difícil accedir (població amb toxicomanies, membres de sectes...)

(Sabariego, 2004)

Població/mostra – Escenari/context

La selecció de les PERSONES PARTICIPANTS en investigació QUALITATIVA es fa seguint criteris d'idoneïtat a l'hora de proporcionar informació rellevant per al tema de la investigació. És a dir, un criteri de pertinença (capacitat per donar la major quantitat i qualitat d'informació). Implica establir uns criteris de selecció (inclusió i exclusió d'aquestes persones), segons les característiques que ens calguin per al nostre estudi. Per exemple:

- Homes i dones entre majors de 22 anys
- Graduades (o diplomades) en Educació Social
- Amb dos o més anys d'experiència en el àmbit dels CRAE
-

Fa referència al que seria la mostra (en terminologia quantitativa)

El nombre de persones participants dependrà de la SATURACIÓ TEÒRICA...

Guest, G., Bunce, A., y Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82. Recuperat de <http://fm.x.sagepub.com/content/18/1/59.full.pdf>

Població/mostra – Escenari/context

Escenari: *“situación social que integra personas, sus interacciones y los objetos allí presentes, y a la cual se accede para obtener la información necesaria”* (Sabariego, Massot i Dorio, 2004: p. 303)

La selecció de l'escenari sempre és intencional

L'accés a l'escenari és la manera en què l'investigador/a accedeix a aquesta situació susceptible de ser investigada. S'acostuma a fer a través d'algun informant o contacte previ, que pot ser formal o informal (amic, conegut)

També fa referència al que seria la població (en terminologia quantitativa)

El context on es porta a terme la investigació. Té a veure amb el punt de vista dels subjectes implicats (com reaccionen davant el fet de ser objecte d'estudi) com pel que té a veure amb les condicions d'aplicació de la investigació (ambient, condicions de l'aplicació, etc.)

(Torrado, 2003)

Estratègies/instruments de recollida de la informació

El següent pas és **planificar com es fa la recollida de les dades i es seleccionen les tècniques per recollir aquestes dades**. La **selecció** ha de ser **coherent** amb el problema d'investigació i els objectius de la investigació (i amb la metodologia i el mètode escollit en el disseny)

TÈCNIQUES D'OBTENCIÓ D'INFORMACIÓ	ANÀLISI DE LA INFORMACIÓ:
INSTRUMENTS Quantitatius: ✓ Test ✓ Escales ✓ Qüestionaris ✓ Observació sistemàtica ESTRATÈGIES Qualitatives: • Observació participant • Entrevista • Grup de discussió • Documents • Mitjans audiovisuals i documentals	Anàlisi quantitativa: Matriu de dades Estadística (descriptiva, inferencial, bivariada, multivariada) Anàlisis qualitativa: Transcripcions Segments Tòpics Categoria: èmic, ètic Models, tipologies: - Temes - Conceptes Descripcions Teoria fonamentada

(modificat de Del Rincón, 1997: p. 72, citat per Torrado, 2003; Fàbregues, Meneses, Rodríguez-Gómez i Paré, 2016)

Consideracions ètiques

Els investigadors i les investigadores, com qualsevol persona, tenen una sèrie de representacions de la societat, així com prejudicis, expectatives, valors, etc., que es troben presents de forma més o menys evident en el procés de la investigació. La selecció del tema així com els problemes d'investigació es veu influenciada per aquesta manera d'entendre el món i de mirar els fenòmens objecte d'estudi (Abero, Beradi, Capocasale, García i Rojas, 2015). Per aquest motiu, les implicacions ètiques de qualsevol estudi és quelcom a tenir molt present.

Les consideracions ètiques en relació amb la investigació amb persones humanes són un element indispensable. Destaquen en concret dos consideracions clau (Bell, 2002; Sabariego, 2004) :

- L'autonomia de les persones participants, que implica la informació detallada de la finalitat de l'estudi, i la signatura del consentiment informat.
- La privacitat de les informacions obtingudes, que implica garantir l'anonimat de les persones informants i la confidencialitat de les dades obtingudes.

Consideracions ètiques

Algunes de les qüestions ètiques més evidents, segons Sabariego (2004), tenen a veure amb:

- ✓ Atribuir-se resultats d'altres investigadors i investigadores (plagi),
- ✓ Esbiaixar o inventar resultats,
- ✓ Dificultar l'accés a les fonts i les dades,
- ✓ Utilitzar els estudis per estigmatitzar col·lectius vulnerables

Les regles ètiques: principi de dignitat, principi d'autonomia, i principi de beneficència-no maleficència (Sánchez, 2013).

La necessitat de desenvolupar i incorporar codis ètics propis, com el codi de bones pràctiques en recerca de la Universitat de Barcelona

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/28542/1/codibonespractiques_cat.pdf

Comitè de Bioètica de Catalunya (2003). *Guia de recomanacions sobre el consentiment informat*. Barcelona: Departament de Sanitat i Seguretat Social, Generalitat de Catalunya. Recuperat de http://www20.gencat.cat/docs/canalsalut/Home%20Canal%20Salut/Professionals/Recursos/Protocols_i_recomanacions/26_bioetica/document/Guia_recomanacions_sobreconsentiment_informat.pdf

Ah! I recordeu que heu de demanar el **consentiment informat** a les persones participants de la recerca

Anàlisi de dades

Aquesta fase implica donar sentit a la informació obtinguda, de manera que s'organitza aquesta informació per poder explicar, descriure i interpretar allò que s'ha investigat

- En la **investigació qualitativa**, s'analitzen les transcripcions de les entrevistes, els **registres d'observacions**, els **relats narratius escrits**, les imatges de **vídeo**, les **fotografies**... Aquesta anàlisi acostuma a fer-se en paral·lel a la recollida de les dades, tenint en compte que el disseny d'una investigació qualitativa és obert i flexible. L'investigador o la investigadora analitzen les dades en la mesura en que les van enregistrant.
- S'elaboren inductivament o deductivament les categories temàtiques (per exemple, vivència de la malaltia, relacions amb la família nuclear, comunicació...) que tenen codis assignats.
- S'elaboren diagrames de relacions entre els diferents segments.

Anàlisi de dades

L'anàlisi es pot fer mitjançant l'ajuda de programes que requereixen la compra de llicència, com ara Atlas-ti o NVIVO.

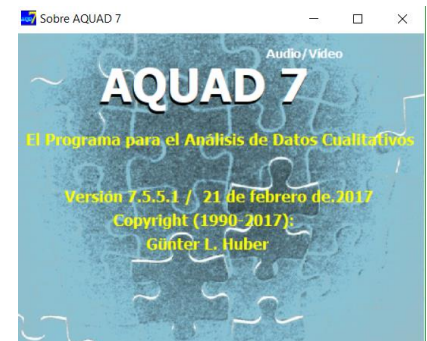
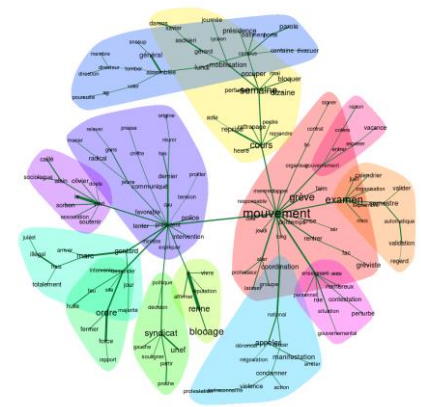
Una altra opció és recórrer a software procedent de programari lliure. En aquest cas tenim:

- IRaMuTeQ, per a anàlisi lexicogràfic

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/113063/1/Trabajar_con_IRAMUTEQ_PAUTAS.pdf

- AQUAD, per a anàlisis de textos, so i imatge

<http://www.aquad.de/es/aquad-7/>

Anàlisi de dades

- En la **investigació quantitativa**, s'analitzen les dades numèriques procedents dels qüestionaris o tests...
- Freqüències, mediana, moda... Mitja, desviació típica, correlació... Són alguns dels possibles càlculs que haureu de fer.
- En aquests estudis la utilització de programes informàtics és important. Tenim a la nostra disposició el full de càlcul Excel, que ens permet determinades operacions. També tenim el software comercial SPSS, que és un dels més coneguts.
- El software de programari lliure R és una opció interessant.

<https://www.r-project.org/>

Resultats i Discussió

- En l'exposició dels resultats, s'han de donar les dades més importants i representatives, i no fer una exposició repetitiva de tot el que s'ha obtingut en l'estudi.

Convé utilitzar els estadístics adequats, i la presentació de dades amb gràfiques i taules que tinguin un significat clau.

- La discussió és una de les parts de més difícil elaboració i redacció.

S'han de mostrar de quina manera els resultats obtinguts concorden o contradiuen els resultats d'altres investigacions i estudis anteriors.

(Day, 2005)

Conclusions

- Refleixen allò que ha estat essencial, i que es presenta redactat de forma breu i clara (no es tracta de repetir literalment el que ja s'ha dit en els resultats).
- Es poden presentar organitzades segons els diferents objectius específics i les hipòtesis (si n'hi ha) plantejades.

En relació amb l'objectiu.... l'estudi assenyala que...

Quant a l'objectiu... els resultats posen de manifest...

...

Finalment, pel que fa a l'objectiu...

- Pot incloure un subapartat per a les limitacions del treball, i un altre per a les propostes o línies futures d'investigació.

(Durán, Gómez i Sánchez, 2017)

Referenciar la bibliografia utilitzada: normativa APA

Per a la citació de les referències bibliogràfiques es fa servir la 6a edició del manual d'estil de l'Associació Americana de Psicologia (APA).

És **MOLT IMPORTANT** que referencieu la bibliografia que feu servir al TFG seguint aquesta normativa, i que estigui ordenada alfabèticament.

Podeu seguir les indicacions que hi ha al web del CRAI Mundet
http://www.crue.org/tutorial_referencias_cat/

També podeu consultar unes fitxes sobre **la normativa APA** elaborades per la la UdG
<http://www.udg.edu/biblioteca/Comcitardocuments/tabid/23146/language/ca-ES/Default.aspx>

O bé aquest document de Bobé (2016) de la UVic:
https://www.uvic.cat/sites/default/files/altres_a2016_guia_elaborar_citas.pdf

Annexos

- En l'annex s'inclouen els continguts que són secundaris per a l'elaboració del treball, encara que són importants per entendre alguns elements parcials de l'estudi.
- És informació relacionada amb el TFG però que resulta molt àmplia o bé difícil d'incloure-la en el cos del treball (Martínez, 2016).
- Pot haver més d'un annex, que han d'anar adequadament titulats i enumerats.

La defensa del TFG

Per últim, i no menys important, el treball s'ha defensar. En moltes universitats la defensa implica l'exposició oral davant un tribunal avaluador.

Day (2005) i Durán, Gómez i Sánchez (2017) recomanen:

- Comprovar, abans de començar, que els instruments tècnics que s'utilitzaran en la sala funcionen adequadament.
- Elaborar una exposició clara, senzilla i atractiva (amb PowerPoint, Prezi...) sense oblidar que és un acte acadèmic.
- Incloure la informació més rellevant (aquells elements clau). No sobrecarregar de text les diapositives que es presentin.
- Donar importància als elements no verbals (to de la veu, postura corporal...)
- Finalment: assajar, assajar i assajar la defensa.

La presentació s'ha de tenir disponible en diferents dispositius (pendrive i al núvol) per evitar sorpreses desagradables si un falla!

Bibliografia (per a continuar aprenent, més i millor)

- Abero, L., Beradi, L., Capocasale, A., García, S. i Rojas, R. (2015). *Investigación educativa. Abriendo puertas al conocimiento*. Montevideo: Contexto.
- Ander-Egg, E. i Aguilar, M. J. (2005). *Cómo elaborar un proyecto. Guía para diseñar proyectos sociales y culturales*. Buenos Aires: Lumen/Humanitas
- Arbey, A. i Sánchez, U. (2011). Estructuras textuales, artículos de investigación, caracterizaciones y ponencias. En: A. Arbey i U. Sánchez, *Manual de redacción académica e investigativa, Cómo escribir, evaluar y redactar artículos científicos* (145-196). Colombia: Católica del Norte Fundación Universitaria.
- Arias, F. G. (2006). *Mitos errores en la elaboración de tesis y proyectos de investigación*. Caracas: Episteme.
- Bell, J. (2002). *Cómo hacer tu primer trabajo de investigación. Guía para investigadores en educación y ciencias sociales*. Barcelona: Gedisa.
- Bisquerra, R. (2004). *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla.
- Bloom, B. S. (1971). *Taxonomía de los objetivos de la educación*. Buenos Aires: El Ateneo Editorial.
- Bobé, R. B. (2016). *Guía para elaborar citas bibliográficas en formato APA*. Vic: Universitat de Vic. Recuperat de https://www.uvic.cat/sites/default/files/altres_a2016_guia_elaborar_citas.pdf
- Contreras, A. M. i Ochoa, R. J. (2010). *Manual de redacción científica. Escribir artículos es fácil, después de ser difícil: una guía práctica*. México: Ediciones de la Noche.

Bibliografia

- Day, R. A. (2005). *Cómo escribir y publicar trabajos científicos*. Washington, D.C.: Organización Panamericana de Salud.
- Dorio, I., Sabariego, M. i Massot, I. (2004). Características generales de la metodología cualitativa. En: R. Bisquerra. *Metodología de investigación educativa* (p. 275-292). Madrid: La Muralla.
- Duran, R., Gómez, A. i Sánchez, M. E. (coord.) (2017). *Guía didáctica para la elaboración de un trabajo académico*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
- Fàbregues, S., Meneses, J., Rodríguez-Gómez, D. i Paré, M. H. (2016). *Técnicas de investigación social y educativa*. Barcelona: UOC.
- Ferrer, V. i Soria, V. (Coord.). (2013). *El Trabajo de fin de grado: guía para estudiantes, docentes y agentes colaboradores*. Aravaca: McGraw Hill.
- ICE (2005). *Fitxes per a investigadors. Butlletí per a la Recerca*. Institut de Ciències de l'Educació (UB). Recuperat de <http://www.ub.edu/ice/recerca/fitxes.htm>
- Institut d'Estudis Catalans (2007). *Diccionari de la llengua catalana* (2a ed.). Recuperat de <https://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=diccionari&operEntrada=0>
- Koval, M. i Koval, S. (2015). *¿Cómo se hace un Trabajo académico?* Universidad Nacional de Salta.
- Martínez, L. J. (2016). *Cómo buscar y usar información científica. Guía para estudiantes universitarios*. Santander.

Bibliografia

- Mateo, J., Escofet, A., Martínez, F. i Ventura, J. (2009). *Guia per l'avaluació de competències en el treball de fi de grau en l'àmbit de les ciències socials i jurídiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Agència per a la qualitat del sistema universitari a Catalunya (AQU).
- Reguant, M. i Martínez-Olmo, F. (2014). *Operacionalización de conceptos/variables*. Barcelona: Dipòsit Digital de la UB. Disponible a <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/57883/1/Indicadores-Repositorio.pdf>
- Rifà, M. (2018). *Educació i Pedagogia. Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere*. Barcelona: Xarxa Vives d'Universitats.
- Rodríguez Moreno, Ll. i Llanes, J. (coords.). (2013). *Com elaborar, tutoritzar i avaluar un Treball de Fi de Màster*. Barcelona: AQU Catalunya. Disponible a http://www.aqu.cat/doc/doc_26365669_1.pdf
- Sabariego, M. (2004). La investigación educativa: génesis, evolución y características. En: R. Bisquerra. *Metodología de investigación educativa* (p. 51-88). Madrid: La Muralla.
- Sabariego, M., Massot, I. i Dorio, I. (2004). Métodos de investigación cualitativa. En: R. Bisquerra. *Metodología de investigación educativa* (p. 293-366). Madrid: La Muralla
- Sancho, J. (2014). *Com escriure i presentar el millor treball acadèmic*. Vic: Eumo Editorial.
- Sánchez, M. J. (2013). Responsabilidad ética del científico. Los principios y las reglas éticas en investigación con participantes humanos. En: M. J. Sánchez (coord.) *Investigar en ciencias humanas. Reflexiones epistemológicas, metodológicas y éticas aplicadas a la investigación en Psicología*. (pp. 96-115), Buenos Aires: Universidad de La Plata.

Bibliografia

- Sayós, R. , Amador, J. A, Pagès, T. (coord.) (2016). *Els treballs de fi de grau a la Universitat de Barcelona*. Institut de Ciències de l'Educació, UB. Disponible a http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/97964/1/30QUA_CA.pdf
- Sureda, J., Comas, R., Oliver, M. F. i Guerrero, R. M. (2010). *Fuentes de información bibliogràfica a través de Internet para investigadores en educación*. Palma de Mallorca: REDINED.
- Torrado, M. (2003). *Proyecto docente Bases metodológicas de la investigación educativa* (manuscrit).
- Universitat de Barcelona (2017). *Criteris lingüístics, bibliogràfics, d'estil i convencions*. Disponible a <http://www.ub.edu/cub/portada.php>

(2019) Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons

ENDAVANT AMB LA FEINA!